

faldigt leve för harmonien mellan präst och kantor, tal och ton.

För lokalbestyrelsen talade kyrkoberde Hauffman och å de nordiska ländernas representanters vägnar kyrkoherde Moliis-Mellberg. I ett hjärtligt, humoristiskt anförande skildrade professor Smend sina

erfarenheter från sin svenska resa.

Under den angenämaste stämning fortgick festen, tills många av deltagarna nödgades bryta upp för att skynda till tågen, som skulle föra dem till hemmen och vardagarnas arbete.

Handboksreformen.

Samtal vid Första Allmänna Svenska Kyrkosångshögtiden i Linköping d. 17 okt. 1927.

Inledningsanförandena.

I.

Det är ingen tillfällighet, att frågan om handbokens reformering för närvarande står på dagordningen. Vart vi vända våra blickar i den samtida evangeliska kristenheten, finna vi, att liknande frågor stå under debatt. Det skulle ingalunda vara utan betydelse för uppfattningen av vårt eget läge att ge en översikt över de strävanden, som här äro verksamma, under mycket växlande förhållanden och dock i mycket med likartade mål i sikte — både Tysklands evangeliska kyrka, de franska och engelska reformerta samfundet och Englands episkopala folkkyrka skulle kunna ge oss värdefulla uppslag. Tiden gör det icke möjligt att här ingå på denna uppgift. Men det måste betonas, att denna bestämda riktning mot en högre uppskattning av den liturgiska formen, som vi överallt kunna iaktta, utgör ett väsentligt drag i tidens karakteristik. Det hör samman med återupptäckten av kyrkan, med reaktionen mot föregående skedens överdrivna individualism, med återvändandet till traditionens objektiva värden. Vid allt liturgiskt arbete gäller det att behålla i sikte, att det är fråga om

det religiösa livets uttryck, stundom utkristalliserade under århundraden, ofta på det närmaste sammanvuxna med sitt innehåll, ej blott om godtyckligt valda former, som kunna omredigeras efter varje tillfälligt smakriktnings dekret.

Granska vi närmare de faktorer, som hos oss som i andra samfund bidra till att skjuta de liturgiska reformfrågorna i förgrunden, träder måhända kravet på formernas modernisering närmast i förgrunden. Detta är förvisso i många fall ett berättigat krav; så t. ex. i de fall, där konserverandet av ett alltför ålderdomligt språkbruk gör innehållet otillgängligt för nutidens människor, eller där, som fallet är i många av våra böner, icke minst högtidsdagarnas särskilda böner, vi mötas av en halvgammal kurialstil, påminnande om dammiga 1800-talsmöbler, utan den verkliga ålderns ärevördiga patina eller dess fulltoniga ordval. Det är berättigat även, där ett nytt innehåll så helt blivit kyrkofolkets egendom, att det kräver sitt uttryck i kulten. I vissa fall kan det även med rätta riktas mot en hindersam arkaism i själva det uttryckta innehållet, då tankar

pointeras, som mer genomgående förlorat resonans i det religiösa medvetandet eller träda ett ömtåligt sanningskrav för nära. I viss mån är oppositionen mot vårt dopritual av denna art. Men det är också givet, att just kravet på formulärens modernisering måste behandlas med synnerlig varsamhet. En viss arkaisk prägel hör med till den högtidlighet, man kräver av det liturgiska språket. Den står väl tillsammans med ett innehåll, som är upphöjt över dagsopinionens växlingar. Alldeles särskilt får icke detta innehåll beskäras efter måttstocken av en viss tids religiösa insikt, ty det är kyrkans samlade erfarenhet liturgien har att bringa till uttryck, och denna är alltid större och rikare än något enstaka släktleds.

Ofta i viss motsats mot kravet på modernare dräkt vill också den djupare insikten i liturgiens historia och anda få komma till sin rätt. Vi stå i nutiden betydligt bättre rustade än för ett par generationer sedan att intränga i gudstjänstformernas historia och förstå deras andemening. Den liturgiska vetenskapen odlas med en ny iver inom skilda samfund, också inom vårt eget, även om hos oss mycket återstår att göra. Alldeles särskilt måste det beklagas, att den liturgiska forskningens resultat i så ringa grad blivit allmännare egendom hos oss. Man skulle kunna säga, att bristen på liturgisk bildning är ett av de svåraste hindren för ett framgångsrikt arbete på vår handboks reformering. Så länge denna brist icke blir avhjälpt, har man knappast anledning att hoppas på någon mer genomgripande förnyelse av gudstjänstlivets former.

I nära sammanhang med en fördjupad historisk insikt står en vidare kringssyn inom det evangeliska

kyrkolivets värld. Det är här icke fråga om någon kritiklös import eller om något utsuddande av vår säregna historiska egenart. Men utan jämförelse kunna vi ej rätt fatta, vari denna egenart består. Endast okunnigheten om det främmande kan förbli blind för det egnas brister. En provinsiell isolering är överhuvud icke längre möjlig, vare sig på detta eller andra områden. Det gäller i stället att skola omdömet, att vidga synkretsen, så att vi icke okritiskt råka i en enstaka främmande kyrkas släptåg. Det är ett oförsvarligt slöseri att icke vilja tillgodogöra sig de värdefulla uppslag, som kunna vara att hämta från andra samfund. Men det gäller att pröva allt och behålla vad gott är.

Som en fjärde och sista faktor vid det liturgiska arbetet nämner jag det stegrade intresse för kyrkosång och kyrkomusik, varom detta möte bär ett så värtaligt vittnesbörd. De nya möjligheter, som därigenom tillföras gudstjänsten, kunna omöjligt lämnas obeaktade vid diskussionen om handboksreformen. Men de betydelsefulla uppgifter, som därvid tillkomma kyrkosångsrörelsen, ber jag att få återkomma till senare i min framställning.

Den svenska kyrkan har i jämförelse med andra evangeliska samfund varit jämförelsevis lyckligt lotadt i fråga om gudstjänstlivets kontinuerliga utveckling. Väl har hon knappast på någon punkt kommit utöver 1500-talets arv — och betydelsefulla delar i detta arv överlämnades åt glömskan under intrycket av reaktionen mot den liturgiska rörelsen. Även den som icke är någon okritisk beundrare av Johan III:s verk, måste beklaga, att vissa uppslag ur den röda boken och ännu mer Nova ordinantia ej blevo utnyttjade, då man 1614 direkt an-

knöt till Olaus Petri. Denna liturgi, som är utgångspunkten för den senare utvecklingen, innebär i viss mån en tillbakagång i jämförelse med det gudstjänstskick, som måste anses förutsatt även i Laurentius Petri's kyrkoordning. Kännbarast var dock utslocknandet av tidegudstjänsternas tradition. Men å andra sidan gick det svenska gudstjänstskicket jämförelsevis obrutet genom upplysningstidens kris. Väl gör 1811 års handbok, vad högmässan angår, ett ganska torftigt intryck i jämförelse med de klassiska lutherska liturgierna, men själva ramen blev dock icke så sönderbruten, att den icke åter kunde sammanfogas; kännbarast var utelämnandet av den ena altartexten och prefationsbönen. I huvudsak lyckades man genomföra denna rekonstruktion i 1894 års handbok, som väl bevarade vissa fula märken av den neologiska episoden, men å andra sidan kunde tillgodogöra sig de påtagliga förtjänsterna i 1811 års bok, framför allt det nya materialet i denna. Snarast som en ny upplaga av 1894 ter sig 1917 års handbok: på en punkt, nämligen ifråga om introitus-antifonierna, tog den senare dock ett steg utöver både den äldre traditionen och 1811, vilket måste uppskattas som ett tillskott till gudstjänstens skönhet, även om de införda antifoniernas lämplighet i vissa avseenden kan diskuteras. Den rad av partiella ändringsförslag, som efter 1917 framkommit och i ett par fall även vunnit kyrkomötets bifall och konungens stadfästelse, vittna om att de liturgiska frågorna börjat vinna en allt större aktualitet. Slutligen anhöll 1925 års kyrkomöte, att Kungl. Maj:t ville låta med beaktande av vad kyrkomötet uttalat om vid detsamma framkomna nya ändringsförslag utarbета »ett förslag till var-

samt reviderad kyrkohandbok». Uppdraget gavs samma höst åt en tillkallad nämnd av sakkunniga. Den uppgift, som förelades dessa var icke lätt, måhända olöslig. Ingen varsam revision enbart kunde tillfredsställa de ganska divergerande önskemål, som kommit till uttryck. Och när nämnden med berömvärd snabbhet framlade sitt förslag kort innan 1926 års kyrkomöte sammanträdde, visade det sig, att den också under den korta tid dess arbete varat, på vissa punkter drivits till något mera än blott en varsam revision — detta är ett förebud där-om, att varje mer ingående behandling av frågan måste upprulla liturgiska spörsmål av vida mer djupgående art än dem, varmed kyrkomötet med förkärlek sysslar. Man skulle kunna i handboksförslaget spåra inverkan från samtliga de faktorer, som här inledningsvis skisserats. Dess största förtjänst ligger däri, att det låter ana mer vittgående möjligheter till liturgisk förnyelse, än dess uppdrag och sammansättning gjorde det möjligt för detsamma att förverkliga. Den brytning mellan olika principer, endels mellan räddhågad konservatism och nyskapande kraft, varom förslaget bär vittne, ger detsamma en viss ofärdig prägel — det var därför naturligt, att 1926 års kyrkomöte ej kunde komma till något positivt beslut i anledning därav. Men har det inlett en tid av frimodigare liturgiskt arbete fram emot det mål, som det ställvis låter framskymta, så ligger däri ingen ringa förtjänst.

Det är till detta förslag en diskussion om handboksreformen måste anknyta. Av naturliga skäl måste vi här begränsa vår framställning till de delar, som avse den offentliga gudstjänstens allmänna anordning. Men det måste då understrykas, att vi måste bortse från

några av förslagets förtjänstfullaste partier, främst det nya dopritualet, den nya ordningen för enskild skrift och avlösning samt de tillagda formulären, särskilt liturgien för barn- och ungdomsgudstjänst. På flera av dessa punkter har förslaget tillfört vårt gudstjänstliv värdefulla uppslag eller bragt gamla frågor närmare sin lösning.

Utan jämförelse viktigast är högmässoritualen. Här måste det först med tillfredsställelse antecknas, att förslaget liksom tidigare handböcker utgår ifrån den fullständiga högmässan, med predikan och nattvard, som den normala formen, om än själva uppställningen måhända är ägnad att ge den s. k. nattvardslösa högmässan en mer likvärdig ställning, än den hittills haft i våra formulär. Gentemot de röster, som yrka på principiell skilsmässa mellan huvudgudstjänst och nattvardsgudstjänst, måste det bestämt hävdas, att detta skulle innebära ett våldförande på vårt gudstjänstlivs ädlaste tradition. De argument, som kunna hämtas från tyska liturgikers reformert påverkade spekulationer eller från en praxis, som tydligt bär förfallets prägel, kunna ej uppväga det faktum, att vår fullständiga högmässa bevarar den klassiska kristna huvudgudstjänstens schema, sådant det möter oss redan i det andra århundradets mitt i Justinus Martyrens skildring, och att den gömmer en rikedom av religiösa värden, som icke kan överbjudas. Vår strävan borde därför vara inriktad på att ingjuta nytt liv i denna gudstjänst, icke att passivt registrera dess förfall.

Men just strävandet att bevara den fullständiga högmässan har ställt handboksutskottet inför ett av de svåraste problem, den haft att lösa. Kravet på fullständigt skrifttermål före varje nattvardsguds-

tjänst har medfört en belastning av högmässan, som bidragit till att uttränga nattvarden från dess ursprungliga plats. Därför begärde också 1925 års kyrkomöte kyrkolagsändring i den riktning, att skrifttermålet i vissa fall måtte kunna infogas i högmässan. Då denna förändring sedermera genomförts, råder f. n. på denna punkt en divergens mellan kyrkolag och liturgi: kyrkolagen medger en anordning, för vilken handboken icke innehåller några föreskrifter. Förslaget löser frågan genom att införa *dels* en form för högmässa med infogat skrifttermål och skriftetal, *dels* en annan form utan särskilt skriftetal men med avlösningen insatt efter syndabekännelsen. I förbigående må det anmärkas, att det knappast är en lycklig formell anordning, då förslaget uppräddar icke mindre än fyra olika sätt att hålla högmässa, av vilka tre endast äro varianter av den fullständiga högmässan. Mot alternativet med infogat skriftetal kan riktas den mycket grava anmärkningen, att det utesluter *Kyrie*, ett av liturgiens på en gång ärevördigaste och mest gripande moment, i en gudstjänstform, där det framför allt borde vara med. Mot den andra formen kan invändas, att då den inledande förmaningen »Käre, bröder och systrar» här medges som alternativ, hade man i detta fall bort gripa tillbaka på den ursprungliga ingressen av år 1531, som direkt har nattvardsmässan i sikte. Måhända vore det likväl ännu lämpligare att formulera en något fylligare allokution för detta fall: härigenom skulle skrifttalets bortfallande bli mindre kännbart (exempel på dylika allokutioner erbjuder ordningen för skrifttermål i Finlands handbok: här är skrifttalet icke obligatoriskt). Problemet att tvångsfritt in-

foga preparationsakten i högmässans ram är icke lätt. I huvudsak synas två möjligheter erbjuda sig. Antingen bör den fullständiga högmässan innehålla en ingress, som består av uppmaning till självprövning, syndabekännelse, Kyrie och avlösning — om skriftetal skall ingå däri eller icke borde lämnas öppet och bestämmas med hänsyn till lokala förhållanden; eller också kunde hela denna akt förläggas efter predikan, som i sådana fall självklart hade att underkasta sig en stark begränsning, på den plats, som intogs av den s. k. »offene Schuld» på många håll under medeltiden och i vissa av reformations-tidens liturgier. Detta skulle dock medföra olägenheten av dubbla syndabekännelser. Då oppositionen mot handboksförslaget med särskild styrka satt in på denna punkt, beror detta på att man i förslagen om skriftermålets infogande i högmässan, även utan särskilt tal, sett ett hot mot skriftermålet över huvud. Man utgår från kravet på behörig förberedelse till kommunionen — ett krav, som förvisso har sin djupa motivering i den lutherska nattvardsuppfattningen: nattvardens mysterium måste skyddas för profanering. Men man tar då icke hänsyn till två fakta: å ena sidan föreligger icke i vår tid med dess i regel ganska övergivna nattvardsbord som förr behovet att skydda sakramentet för ovärdiga gäster — detta har till någon del sin grund i att man tidigare så intensivt skrämt människor med dess farlighet; å den andra sidan är skriftetalet en klen ersättning för den gamla botakten och kan, när det klumpigt handhas, bli kommunikanten till hindern i stället för till hjälp. Även om en avlösningssakt kommer att i regel ingå i den fullständiga högmässan som förbere-

delse till kommunionen, så bortfaller därmed ingalunda behovet av särskilda preparationsgudstjänster, då sådana lämpligen kunna anordnas. Dessa måste jämte den enskilda själavården — där så kan ske måhända i privatbiktens form — användas för att ånyo öppna vägen till nattvardsbordet för vidare skaror av församlingsmedlemmar. Ett intressant uppslag har förslaget givit i det nya ritual det innehåller för en högtidligare form av skriftermål, då detta hålles utan samband med högmässa. Det ter sig dock betänkligt, att, som här gjorts, utbygga skriftermålet med vissa fragment ur högmässans förra del (tillika med de inledande »makarismerna»): riktigare vore väl att i sin helhet gestalta katekumenmässan, med särskilt valda lektioner och skriftermålstalet i predikans ställe, till en ram för skriftermålet.

De smärre ändringarna i högmässan före predikan behöva icke här uppta oss. En nyhet, som särskilt ur kyrkomusikalisk synpunkt måste hälsas med stor tillfredsställelse, är, att möjlighet öppnas för den nicenska trons sjungande. Detta anknyter både till äldre svensk och allmänkyrklig tradition, och det öppnar för våra kyrkokörer det yppersta tillfälle att på en central punkt få verksamt bidra till andaktens höjande, samtidigt som det skulle ge möjlighet att låta några av kyrkomusikens ädlaste skatter komma till användning, icke blott som konsertnummer. Vilket än förslagets öde i övrigt må bli, detta är en vinning, till vars bevarande hela den kyrkomusikaliska rörelsens samlade makt borde uppåtdas.

I mässans senare del, den gamla *missa fidelium*, är det två punkter, som särskilt fånga vår uppmärksamhet. Den ena är kyrkobönen.

Med oförställd glädje måste man hälsa de nya alternativ, som här ges. Den bön, som nu söndagligen upprepas, hör till gudstjänstens dödade partier. Särskilt det sista alternativet, som inledes med »Helige Herre Gud, helige, starke Gud . . .» och ger tillfälle till responsorisk anordning, synes komma idealet ganska nära. Men skola här flera former jämföras, får valet icke lämnas åt godtycket, utan en fast *de tempore*-växling införas. Därvid bör också litanians bruk icke längre inskränkas till fastetiden (åtminstone bör det utsträckas till alla böndagar), och i den kortare form, som här alternativt föreslagits, borde den kunna användas även i den fullständiga högmässan.

Ett vidare problem öppnar nattvardsmässans centrala del. Här har förslaget nöjt sig med att införa en nattvardsbön av djup och innerlig skönhet. Men inför den opposition, som denna givetvis mötte från de håll, där man vädrar farliga kätterier i varje mindre förtroget uttryck, föreslago nämndens biskopliga ledamöter själva i kyrkomötet, att denna »allt igenom evangeliska och bibliska bön» skulle relegeras till skriftermålet (även där blott som tillåten). Sålunda vågade man ej bjuda kyrkomötet någon som helst förbättring. Och dock är just det stycke i vår mässa, som börjar med prefationsbönen (»Ja, sannernligen är det tillbörligt»), det som allra mest ropar på revision. Ärkebiskopen och biskop Rodhe gävo väl här kyrkomötet en liten lektion i liturgikens elementer — men att den skulle föranleda till någon åtgärd, vågade man ej ens ifrågasätta. Tre krav bli självklara för den, som överhuvud något fördju-

par sig i nattvardsmässans historia.

Det första är, att i överensstämmelse med fornkyrkans och de flesta nutida lutherska kyrkors bruk prefationsbönens upptakt till lovsången omedelbart skall få klinga ut i änglasångens helig, varvid övergången förmedlas av ett mellanled, som bringar i åtanke den klassiska bilden från Jesajas 6:te kapitel. »Ja, sannernligen är det tillbörligt . . . därför vilja vi med hela den himmelska härskaran sjunga ditt lov, sägande: Helig, helig, helig . . .». Först så får gudstjänsten här sin fulla rytm, först så kommer lovets moment till sin rätt i vår nattvardsliturgi. I förbigående må påpekas, att det bibliska Hosanna måste få återkomma i *Sanctus*-sångens fortsättning i stället för den misslyckade översättningen »Giv salighet».

Det andra kravet — liksom det första redan förverkligat i flera tyska agendor — är, att variationens princip åter måste få komma till sin rätt i själva prefationsbönen. Det hör till den västerländska gudstjänsttraditionens egenart, att kyrkoåret sätter sin prägel, inför något av den historiska erinringens liv också på denna punkt i liturgien.

Det tredje kravet, som här ej skall närmare utföras, är instiftelseordens infogande i en verklig bön, som gäve dem ett organiskt sammanhang med föregående moment och tillika bragte till uttryck något av nattvardsinnehållets fullhet¹.

Till sist må här blott anmärkas, att *de tempore*-principen med fördel kunde tillämpas även på tack-sägelsekollekten efter nattvardsgången, likaväl som den hos oss städse bestämt evangeliekollekternas växling.

¹ Ett gott exempel på hur nattvardsmässan enligt dessa principer kunde gestaltas ges i en artikel av K. Peters i juninumret för i år av Tidskrift för kyrkomusik och svenskt gudstjänstliv.

Det skulle föra för långt att här gå in på de specialgudstjänster, som falla inom den allmänna gudstjänstens ram. I förbigående må blott påpekas ett av de mindre, formella grepp, som höra till de lyckligaste dragen i handboksförslaget: det är, då möjlighet ges att infoga präst- och biskopsvigning och andra jämförliga akter i högmässans ram. Däremot ställer en annan grupp av gudstjänster oss inför ett i högsta grad aktuellt problem. Handboks- förslagets ordning för otte- och aftonsång erbjuder inga större sensationer, men i båda fallen införes bestämmelsen, att då dessa gudstjänster anordnas som matutin och vesper, ordningen i 1925 års Vesperale för Svenska Kyrkan skall följas »i tillämpliga delar». Genom denna något vaga föreskrift upprullas hela frågan om de liturgiska tidegudstjänsternas ställning i vår kyrka och om möjligheten att anknyta till den rika tradition på detta område, som under 1600-talet tilläts att utdö. Skola *Te deum*, *Magnificat* och *Nunc dimittis* åter bli levande moment i den svenska kyrkans gudstjänstliv? Skall psalmodieringens konst kunna åter upplivas? Det gäller vitala frågor för det kyrkomusikaliska arbetet — ingenstades står det måhända inför större, men ej heller mer fängslande uppgifter. Men skall det, som vi hoppas, lyckas att åter väcka till liv denna gudstjänsttyp, så måste den långsamt och målmedvetet inarbetas i församlingarna. Vore det ej tänkbart, att man i några större stads- eller domkyrkor skulle kunna göra åtminstone den liturgiska vespern till en regelbundet återkommande gudstjänst, ej blott till ett sällsamt undantag, med vilket man aldrig hinner bli rätt förtrogen. En gång

måste dessa ritual komma att höra till vår handboks fasta bestånd, ej blott som medgivna experiment, förslag att i »tillämpliga delar» användas. Men innan man kommer därhän, kräves det mycket arbete, och jämväl mycken liturgisk takt. Det gäller att komma ifrån föreställningen om den liturgiska tidegärdsgudstjänsten som ett kyrkomusikaliskt konststycke, utförbart endast med stora resurser. Därför vore det värdefullt, om dessa gudstjänster bleve använda även i den enklaste form, även som läsgudstjänster med ringa eller ingen musikalisk apparat. Och framför allt gäller det att komma fram till enhetliga former, som kunna bli hela vår kyrkas egendom¹. Härvid togs förvisso ett stort steg framåt genom det sista på offentligt uppdrag utarbetade vesperalet, i jämförelse med 1914 års bok: här (1925) erkändes åter i princip de gamla tidegudstjänsternas schema som grundläggande. Därmed hade man fått en fast stomme och man hade jämväl lämnat den typ av tämligen på måfå sammanställda festgudstjänster, som karakteriserat det äldre förslaget. Men det sätt, varpå man likväl tämligen fritt omgestaltat de gamla ritualen, kan väl inbjuda till diskussion. Dessutom har detta vesperale hittills endast i så ringa utsträckning kommit i bruk, att det är svårt att döma om dess praktiska användbarhet. Dess officiella karaktär och den sakkunskap, som ligger bakom, tillförsäkra det aktningfulla uppmärksamhet. Men knappast ger det frågans slutliga lösning. Vid detta möte ha vi uppbyggt av en annan ordning för matutin, vesper och kompletorium, en ordning, som trognare sluter sig till den svenska reformationstidens be-

¹ För en allmän orientering om tidegudstjänsternas art och historia kan hänvisas till pastor K. Peters' utmärkta orientering i möteshandboken.

handling av dessa gudstjänster. Denna ordning torde särskilt i detta stift på sina håll ha i något större utsträckning praktiskt prövats. Önskligt vore, att åtminstone en del av det officiella förslagets ritual bleve tillgängliga i billigare tryck: först då kunde det verkligen komma till användning. Det torde vara en särskilt angelägen uppgift att här experimentellt utfinna den lämpligaste formen. Möjligen skall genom en syntes av 1925 års Vesperale och den linköpingska tidegården en form kunna skapas, som skall kunna vinna allmänt erkännande — och kräva en plats vid sidan av andra ritual i framtidens handbok. Dit måste vi komma.

Vilket skall bli handboksförslagets öde? Det mottagande, det fått röna, är ej alltför hoppningivande. Att kyrkomötet efter den korta tid, som förslaget förelegat vid dess sammanträdande, ej vågade ta något djärvare steg, är knappast förvånande — även bortsett från den vördnadsvärda församlingens motvilja mot djärva steg över huvud. Men beklämmande är, att i den fortsatta diskussionen den trångsynta misstänksamheten mot allt, som ej är gammalt och vant, den av varje egentlig sakkunskap oberörda konservatismen i så hög grad varit tongivande. Särskilt är det nedstämmande att se, hur man sökt arrangera en omfattande opinionsyttring från prästerskapets breda lager. Här har handboksreformen formligen utbudits på fattigauktion till den minstbjudande. Målet har icke varit att ge prästerna tillfälle till ett fördjupat studium av dessa frågor för att sålunda kunna bilda sig ett moget omdöme, utan att stimulera den naturliga obenägenheten mot varje nyhet, att genom skickligt tillrättalagda frågeformulär — där frågornas mångfald snarast

bringar i åtanke Statistiska centralbyråns välvilliga förtroende till den prästerliga allvetenheten — dirigera meningsbildningen i den av ledningen avsedda riktningen. Dock torde det snart bli klart, att Sveriges präster icke i längden äro sinnade att i dessa och andra frågor låta sig användas som en völdresserad valboskap. Det är i detta land aldrig svårt att inhösta bifall och få villiga eftersägare, om man uppträder till försvar mot förmenta angrepp på reformationens principer. Det är lätt att uppagitera en viss skräckstämning inför de strävanden till liturgisk förnyelse, som börjat visa sig i vår kyrka. Men äro dessa strävanden, som vi tro, mer än blott estetiska svärmerier, ha de sin grund i en djup längtan efter rikare uttryck för andakt, tillbedjan, hängivenhet i vår svenska gudstjänst, då skola de ej kunna hejdas av fördomar och missförstånd. Det finns ibland oss en växande skara, som tröttnat på det småaktiga plottrandet i det liturgiska revisionsarbetet, som längta efter frejdigare signaler och djärvare grepp. Vi vägra att erkänna den motsats, man velat konstatera mellan de liturgiska strävandena och evangelisk anda. Det råder för oss här icke en motsats, utan en djup harmoni. Liturgien vill intet högre än bringa evangeliets innehåll till uttryck, förkunna Guds ord i dess oändliga rikedom. Måhända äro vi snarare böjda för att ställa högre anspråk än många av våra vedersakare på ordets predikan. Vi vägra att låta oss berövas vår fulla delaktighet i reformationens arv. Luthers frimodiga syn på gudstjänstens former är oss en uppmuntran och ett fribrev. Intet kunde vara honom och den lutherska reformationens ledare i andra länder mer främmande än att uppställa den till-

fälliga liturgiska ordning de skapat som en lag, ett maximum för kommande tider. Den evangeliska friheten är en ovansklig skatt, som vi vilja med all makt försvara. Men det synes oss, att den innesluter även rätten att med frimodighet röra sig i den allmänliga kyrkans rika skattkammare och att därur framhämta allt, som kan tjäna till församlingens uppbyggelse i evangelisk anda eller bidra att ge den enskilda själen vingar.

Att hoppas på en handboksrevision i denna anda inom närmaste framtid vore förvisso utopiskt. Därför måste vi väl ge oss till tåls, tills tiden kan vara kommen, att ge den allmänna gudstjänsten en fulltonigare gestalt. Vissa partiella reformer torde väl vara mogna att med det första genomföras: det gäller dopritualet, möjligen en del bönesätt samt sättet för infogande av skriftermål i högmässan. På andra punkter torde mer vara att vinna genom anstånd än forcering. Där emot kunde man redan nu ta i övervägande, huruvida icke en kompletterande samling av ritual borde utarbetas för fritt bruk vid sådana tillfällen i församlingens liv, som icke förutsetts i den egentliga handboken — härigenom kunde också behovet av större rikedom och omväxling tillgodoses, utan att de officiella formulären behövde röras. Här borde också tidegudstjänsterna tills vidare ha sin plats.

Vi ha redan inledningsvis påpekat kyrkosångsrörelsens stora betydelse som en faktor i det liturgiska arbetet. Redan dess tillvaro är en garanti för, att detta arbete icke kommer att avstanna. Men det är därför också av synnerlig vikt, att denna rörelse ledes så, att den verkar stärkande, främjande och icke i stället upplösande på vår gudstjänsts vedertagna former, dessa for-

mer, för vilka vi måste vara djupt tacksamma och på vilka vi ha att bygga vidare enligt deras egenart. Först och främst måste därför kyrkosångsrörelsen verka för att hos sina medlemmar främja kunskapen om och kärleken till vår liturgi. Okunnigheten är på detta område stor och medför allvarliga risker. Blott en verklig vördnad inför liturgien skall kunna ge våra kyrkosångare en rätt syn på deras uppgift, lära dem att de först och främst ha att vara liturgiens tjänare. Här föreligger en dubbel fara: att å ena sidan kyrkokörernas bidrag bryta av mot liturgiens stil, och därigenom verka störande, men det fortgående arbetet på kyrkosångens område torde göra denna risk allt mindre —; å den andra sidan, och detta är mindre allmänt beaktat, kan körens lust att låta höra sig förrycka gudstjänstens proportioner, beröva denna dess levande rytm. Allt, som i minsta mån tenderar att ge högmässan tycke av konsert, är utan vidare förkastligt. Kören måste tjäna, ej härska. Därför borde dess arbete så långt möjligt direkt tas i liturgiens tjänst. Den ofta hörda invändningen, att intet får göra intrång på församlingens aktiva deltagande genom psalmsången, har väl sitt allmänna berättigande, men verkar dock något abstrakt, då man betänker, i hur ringa grad många församlingar göra bruk av denna sin rätt. Förvisso är det en trängande uppgift att åter lära vårt kyrkofolk att sjunga sina psalmer. Men å andra sidan vore måhända något större frihet här på sin plats. Antalet psalmer hör icke till de moment, som nödvändigt behövde vara fastslagna av liturgien. Varför kunde icke församling och kör få tävla om vem som bäst kan tjäna gudstjänstens skönhet och glädje? Intet bör hindra den verkliga

sjungande församlingen att av hjärtans lust prisa och lova sin Gud — men hellre en god körsång än en dålig församlingssång. Varför skulle ej någon gång kören få helt överta *Kyrie* och då låta de klassiska sättningarna komma till användning (gärna på grekiska och i niofaldig gestalt)? Ömtåligare är måhända *Laudamus*, där församlingens aktivitet ej torde böra inskränkas. Vilken tacksam uppgift den nicenska trosbekännelsen erbjuder för kören har förut påpekats. Denna bör i sådant fall få omedelbart efterföljas av predikan. Överhuvud synes nuvarande anordning, som då körsång ingår efter den lästa tron, likväl kräver en psalm före predikan, snarast tjäna den långsläpighetens anda,

som med all makt bör bekämpas. I nattvardsmässan kan tillredelsepsalmen lämpligen ersättas av en offertoriehymn av kören. Detta synes också vara avsett i Handboks-förslaget. Det sagda torde tillräckligt belysa, vad jag här velat betona. Utanför högmässan öppna tidegudstjänsterna som nämnt det vidaste arbetsfält för kören. Över huvud gäller i fråga om kyrkosången och liturgien detsamma som på det nutida kyrkolivets andra områden. Uppgiften är att leda in de frivilliga krafternas arbete som livets och förnyelsens källsprång i kyrkans gamla organism.

Yngve Brilioth.

II.

Den skrivelse, som de i dec. 1925 för utarbetande av förslag till Handbok för svenska Kyrkan tillkallade sakkunnige till Konungen den 31 aug. 1926 ingivit, innehåller följande passus: »sakkunnige skulle önska längre arbetstid för en så stor och ömtålig uppgift», och dåvarande kyrkoherden biskopen Stadener säger i sitt till förslaget fogade »Särskilda yttrande», »att denna handboksfråga synes mig vara större och mera svårlöst än någon annan». Båda dessa uttalanden visa några av de orsaker, som föranlett, att handboks-förslaget lider av brister i vissa hänsenden.

Vid studerandet av det framlagda förslaget finner man också snart, att bl. a. de rent musikaliska momenten i detsamma i flera fall ej fått den utformning, som hade tärvats och att dessa moment ej i allo verka väl genomtänkta: de ha i ej ringa grad lidit av brådskan. — Låtom oss se till, huru förslaget behandlar det musikaliska i högmässan!

Inledningsantifoniernas texter äro icke alla sådana, att de lämpa sig för musikalisk behandling; om detta har sin grund i mindre lämpligt textval, eller däri att de föreslagna texterna enligt nya bibelöversättningen förlorat mycket av sin gammaldags stämning och sin bredd, därom kan säkerligen bli frågan. Långfredagen saknar liksom nu antifoni, men bör väl ha en sådan; det finnes knappast vägande skäl för motsatsen. Beträffande antifonierna är det dessutom en annan sak, som bör övertänkas: om ingen liturg finnes och alltså prästen måste läsa, är det då icke bättre att *hela* antifonitexten *läses* av prästen och svar sålunda ej förekommer, än att den ena delen *läses* från altaret och svaret *sjunges* från orgelläktaren? Det blir i senare fallet ingen helhetsverkan. Det bästa sättet är säkerligen, att, om kör finnes, antifonien utföres av *kantorn* eller en *körmedlem* med svar från kören. Förslaget borde lämnat anvisning i antydda riktningar.

Efter *Kyrie* må prästen enligt noten å sid. 21, kunna läsa något av vissa skriftspråk och församlingen därefter kunna sjunga *Amen*. Bättre vore, om det bestämdes att, därest dylikt skriftspråk läses, *Amen* skall sjungas av församlingen, varigenom man undgår ett särskilt anslag till det följande *Gloria*, utan prästen kan få ton omedelbart ur *Amen*. Det i samma not inryckta medgivandet, att *Gloria* må kunna sjungas av kören, bör hälsas med odelad tillfredsställelse; däremot kan nog diskuteras om lämpligheten att utföra »Vi prisar Dig» även på alla sön- och helgdagar mellan Påsk och Pingst, vilket föreskrives å sid. 22. »Vi prisar Dig» bör väl fortfarande vara reserverat för kyrkoårets högtidsdagar.

Utförandet av trosbekännelsen har förslaget gestaltat ganska oklart. Om vår vanliga trosbekännelse säges, att *den* skall läsas av prästen; om den trosbekännelse, som på högtidsdagar må kunna brukas, att *den* kan läsas eller sjungas; i st. f. *Tron* kan *Credo*-psalmen sjungas av församlingen. Varför skall av prästen den ena bekännelsen enbart läsas, under det den andra även må kunna sjungas? Den meningen må uttalas, att *båda* böra kunna läsas eller sjungas.

Då *Tron* av församlingen sjunges, bortfaller predikstolspsalmen. Om hymn förekommer, skall denna vara placerad strax före nämnda psalm, men då *Credo*-psalmen utföres och sålunda blir predikstolspsalm, är den placerad efter denna; möjligen skulle kunna tänkas, att då efter *Credo*-psalmen hymn förekommer, predikstolsversen finge kvarstå. — Å sid. 30 föreskrives, att på vissa helgdagar evangeliebönen må kunna utföras före allmänna kyrkobönen; då den i detta fall väl kan betraktas som ett slags högtids-

bön, bör församlingen sjunga *Amen*; — härom finnes emellertid intet nämnt. Att allmänna kyrkobönen återfått sitt av församlingen sjungna *Amen* är riktigt. — Enligt förslaget må i *nattvardsmässans* början en hymn kunna utföras. Men orden lyda: »Först sjunges en tillredelsepsalm. Här må en hymn kunna utföras.» Är meningen den, att hymnen skall komma efter psalmen, så bör ordet »*här*» utbytas mot »*härefter*», och är det avsett, att hymn kan stå i st. f. psalm, så må orden »*i dess ställe*» användas. Ett förtydligande behöves.

Instiftelseorden skola enligt förslaget *icke* sjungas; det hade varit gott, om de sakkunnige tagit steget fullt ut och föreskrivit, att även *Pax* skall läsas, ej sjungas. Säkert är, att efter *Helig* den uttalade hälsningen till nattvardsgästerna verkar mera.

Många meningar ha uttalats om, när det efterföljande »O Guds Lamm» skall intonas, och förslaget har stannat för den meningen, att detta skall ske, *då utdelandet börjar*, och att det skall sjungas av församlingen. Detta förorsakar, att någon tid förflyter, innan nattvardsgästerna hinna fram, varigenom avsnittet mellan »Herrens frid» och »O Guds lamm» kan bli ganska avsevärt och måste fyllas med preludium. Om »O Guds lamm» sjunges, *innan* gästerna gå fram — den meningen har också framkommit — så vinner man visserligen, att »O Guds Lamm» kan komma omedelbart på »Herrens frid», men man möter i stället den svårigheten, att nattvardsgästerna kanske omedelbart efter fridshälsningen gå fram, och att »O Guds Lamm» tonar under en viss oro.

Förslaget har kvar föreskriften, att psalmer skola under nattvardsutdelningen sjungas. På flera plat-

ser i vårt land följes icke detta; ett förhållande, som för övrigt även framhölls vid sista kyrkomötet, vilket framgår av dess protokoll.

Man hade nästan hoppats, att de sakkunnige skulle i detta fall ha kommit med ett »i dess ställe må kunna» el. dyl. Då så ej skett, må det kanske ej anses vara ur vägen, om några önskemål uttalas rörande musiken under utdelningen.

Enformighet och dess följder kunna bli fiender, svåra att övervinna. Om nattvardsgästernas antal är stort och utdelningen beledsagas av psalm efter psalm, kan ej undvikas, att enformighet lätt uppstår, och den är farlig. Vi kunna säkerligen undgå en sådan. Vid stora nattvardsgångar bör den beledsagande psalmsången någon gång tystna. Ett dylikt avbrott sker lämpligast vid ombyte av psalm, men *kan* även ske inuti en längre psalm vid passande avsnitt. Ett annat sätt är att vid avbrottet i psalmsången utföra lämplig orgelmusik. Mot detta senare invändes möjligen, att organisten ej alltid ur egen fatabur kan göra den för tillfället lämpliga musiken, men nog kan musik i så fall anskaffas. Vad här anförts, tillämpas redan på sina håll.

Handboksförslaget innehåller föreskriften, att »Böjen edra hjärtan» och den följande »Välsignelsen» skola *läsas*. Måtte den föreskriften *följas* mera i framtiden! — I förslaget om *högmässa med infogat skriftermål* märkes den bestämmelsen, att avlösningen kan avkunnas med något av vissa Skriftens språk; men under det att ritualen för *högmässa med predikan och nattvard* medgiver, att *Amen* må kunna sjungas efter nämnda skriftord, som där kunna insättas emellan *Kyrie* och *Gloria*, så är detta *Amen* icke alls nämnt i ritualen för *högmässa*

med *infogat skriftermål*. Förekommer församlingens *Amen* på förra stället, så bör det även finnas på det senare, men — såsom förut är sagt — det bör föreskrivas, att det *skall* sjungas.

I samband med högmässan må litanian bli föremål för en kort undersökning.

Ofta förekommer det ej, att litanian i sin helhet sjunges, liturgen utför vanligen endast vissa delar t. ex. början och slutet, men läser det övriga och församlingen svarar. Sant är, att litanian, då den mässas, kan verka väl lång, och detta är säkerligen en orsak till att även en duglig liturg drar sig för att mässa hela. I förslaget finnes emellertid också en förkortad form, som i hudsak passar för sångligt utförande. Fråga är, om det icke borde föreskrivas, att då hela litanian sjunges av präst och församling, en kortare form skall användas. I förslagets litanian, både den längre och den kortare, är det i slutet nu förekommande *Kyrie* struket, vilket kan anses vara till fördel. Mot litanian kan i övrigt anmärkas, att den i någon mån saknar, vad som behöves för att den skall kunna klädas i den lämpliga musikaliska dräkten.

Behandlingen av *ottesången* och *aftonsången* kan ge anledning till några reflexioner. Förslaget ger tillfälle åt *ottesången* att i viss mån breda ut sig, i det den kan få altartjänst både före och efter predikan och psalmantalet blir 4 i st. f. 2. Ingalunda kan det vara ur vägen, om vid vissa tillfällen dess ritual blir *något* rikare, dock skulle jag vilja göra ett undantag: i likhet med en viss prästman har jag den åsikten, att en *svensk julotta* bör bestå av »Var hälsad, sköna morgonstund», predikan, en hymn — om så är möjligt — samt sist Ps. 63; intet annat. — Men förslaget har i

vissa fall gjort ottesångsritualet så rikt, att hela gudstjänsten nästan smakar matutin; i så fall hade det väl varit bättre, att då morgongudstjänsten skall göras rikare, föreskriva matutinformen. Aftonsångsritualet har däremot fått nöja sig med att såsom nu få altartjänst endast *efter* predikan och verkar därför litet styvmoderligt behandlat i jämförelse med ottesången. Aftonsången borde mera få göra skäl för sitt namn; den tyckes i stället bli en enklare *eftermiddagsgudstjänst*. De sakkunnige ha tydligen ansett ottesången böra mera framträda. Måhända har den mening berättigande, som i Norsk Kirkeblad uttalas, nämligen att »aftonsången överlevat sig själv, i den form den nu har». Sakkunnige ha möjligen ej velat röra vid aftonsången just i känslan av, att en annan form bör komma i den nuvarande aftonsångens ställe. I förslagets både ottesångs- och aftonsångsritual är församlingens *Amen* efter Fader vår struket: det bör emellertid finnas, särskilt då Tackom och lovom följer.

Liksom förslaget alltså upptager en bredare form av ottesång, låter det även *veckopredikningarna* i några fall få en viss bredd, i det att dessa, då de hållas på morgonen, kunna få samma form, som den större ottesången. Det förefaller som om detta i någon mån kan vara väl mycket och ställa även denna gudstjänst i en viss disproportion till vår aftonsång. För *rättegångsgudstjänsten* gäller samma anmärkning rörande dess rikare form.

Vända vi så uppmärksamheten till *skriftermålet före högmässan*, finna vi med tillfredsställelse, att förslaget återupptagit slutpsalmen.

Ett nytt tilltalande ritual för *skriftermål i samband med natt-*

vardsmässa ensamt har framlagts. Dock kunna några påpekanden rörande detsamma göras: ett par av de texter, som äro ämnade att sjungas av församlingen borde varit knappare, och vissa egendomligheter å sid. 167 kunde varit borta. Det säges nämligen där, att skrifftet kan hållas antingen från altare eller predikstol; i senare fallet avslutas det med slutönskan, varpå följer psalm, under vilken prästen går för altaret. Men förslaget innehåller också en föreskrift om, att *i st. f. psalmen* eller *efter* densamma församlingen må kunna sjunga »Herre, förbarma dig». Ja, nog hinner prästen komma från predikstolen till altaret, om detta »Herre» kommer *efter* psalmen, men svårare blir det för honom — ja, troligen omöjligt — att hinna, om psalmen utbytes mot »Herre, förbarma dig».

I förslagets båda ritualer för *barngudstjänst* och *ungdomsgudstjänst* bör *Amen* efter *Fader vår* sjungas av församlingen. I dessa ritualer upptäcker man något ganska överraskande: där säges, att »*gudstjänsten avslutas med orgelspel*». Det slutliga orgelspelet anses alltså här höra till gudstjänsten och ej vara något som kommer efter dennas slut. Märkvärdigt är då, att icke även i förslagets ritual för *högmässa* en dylik bestämmelse intagits. Där likaväl som i barngudstjänsten skulle det avslutande orgelspelet tydligt anvisas sin rätta plats. Som det nu är, anses kungörelseläsandet nästan förr höra till gudstjänsten, än orgelns avslutande toner.

Dopritualet kan utökas med psalmsång och viss mässning. Akten kan avslutas därmed, att prästen säger eller sjunger »Ära vare Fadern» etc., och att församlingen må kunna svara: »Såsom det var

av begynnelsen» etc. Det framgår ej, om församlingen skall *sjunga* svaret, men detta är nog meningen. I så fall bör församlingen endast svara, om prästen *sjunger; läser* denne, så bör han läsa hela lovsången, vilket även är föreskrivet på samma ställe.

Vid omnämnandet av inledningsantifonierna i högmässan uttalade jag den åsikten, att om prästen icke mässar, antifonitexten bör i sin helhet läsas av honom och jag hyser samma åsikt, då fråga är om *jordfästningsantifonierna*. Antifonier böra vara växelsånger, ej *omväxlande* tal och sång.

Det vore frestande att gå ännu djupare in i en undersökning, än vad här är gjort; dock må det nu sagda få utgöra några prov på handboksförslagets behandling av de musikaliska momenten.

De anförda proven visa hän på att förslaget ej är så alldeles bra, då man särskilt fäster sig vid de delar av detsamma, som skola bli föremål för musikalisk behandling, och anmärkningarna kunna sammanfattas i några punkter:

1) förslaget är icke överallt tydligt, utan kan ge anledning till mindre önskliga variationer och bereda tillfälle till att det personliga tycket otillbörligt inkräktar,

2) de för sångligt utförande valda texterna äro flerstädes olämpliga och svåra att få passande musik till;

3) det lider av en del inkonsekvenser.

Förslaget har dock den grundförtjänsten, att det vill låta musiken mera än förut vara med, då det gäller att göra våra gudstjänster rikare. De sakkunnige ha ej kunnat nå det resultat i detta hänseende, som eftersträfvats.

Och detta har sina skäl, av vilka några redan i början av denna undersökning påvisats. Men det finnes flera, och av dem ett alldeles påtagligt: de sakkunnige ha bland sig ej räknat någon kyrkomusiker.

Ett mycket märkligt förhållande var, att när vår psalmbok ordnades, ingen representant för den kyrkomusikaliska sakkunskapen fick säte och stämma i psalmbokskommittén. Samma har förhållandet varit vid utarbetandet av Handboksförslaget. Bland de sakkunnige borde funnits en i tjänst varande, framstående och särskilt i det liturgiska väl bevandrad kyrkomusiker. Denne skulle ej vara tillfälligt adjungerad, kyrkomusikaliskt sakkunnig, utan tillhöra de sakkunnige såsom ordinarie medlem. Man har ej lätt att förklara, varför, då kyrkans Handbok skall ordnas, icke *både* prästens och kyrkomusikerns erfarenhet och kunskap tages till hjälp. Båda två kyrkans tjänare samarbета ju i gudstjänsten: borde de då icke kunna beredas tillfälle att gemensamt få utforma kyrkans Handbok? Det självklara häri må väl erkännas!

Det självklara i, att det skulle gagna Sveriges kyrka, måste väl även erkännas.

Svante Sjöberg.

Diskussionen:

Professor G. Aulén: Tiden är knapp. Jag vill emellertid försöka att så kort som möjligt säga en sak, som ligger mig om hjärtat.

Diskussionen kring det nya handboks-förslaget har, såsom professor Brilioth sade, icke alltid varit särdeles uppmunrande. Det har förekommit sådant, som

varit beklämmande, ja, jag tvekar icke att säga upprörande. En sådan sak vill jag här draga fram och belysa.

En god pedagogisk regel lär säga, att frågor icke böra formuleras så, att svaren läggas i munnen på dem som tillspörjas. Gäller denna regel, torde icke det bekanta frågeformulär, som är infört i All-

männa svenska prästföreningens årsprogram, kunna göra anspråk på någon alltför högrgradig pedagogisk visdom. En av de tillsporda kretsarna har emellertid velat göra saken ännu lättare genom att trycka och till ledning utsända också ett utförligt svar på de framställda frågorna. Jag vill här fästa uppmärksamheten på några satsar ur detta aktstycke från Torna- och Barakretsen i Lunds stift (kyrkoherde K. G. Hauffman deltog icke i beslutet).

»Handboksförslaget, av år 1926 är — heter det — rikt på uppslag, men är icke med tillräcklig klarhet orienterat efter reformationens evangeliska principer, vilka kräva, att Guds ord och tron förbli huvudstyckena i gudstjänsten. Det må sålunda icke tillståndas, att ordets nådemedel och trons tillägnande av ordet trängas i skuggan. Förslaget tenderar öppet till att, med förgåtande av denna lutherska sanning, åsidosätta ordet och upphöja sakramentet, vilket skulle komma att medföra ett utbytande av människans tillägnande av syndernas förlåtelse i bättring och tro mot hennes njutande av sakramentet såsom kanal för Guds nåd. Härmed skulle trons frälsningsväg ännu en gång i kyrkans historia få vika för den sakramental frälsningsväg.»

Detta är som synes en oerhörd anklagelse, riktad mot de män, som utarbetat det nya handboksförslaget: mot ärkebiskop Söderblom, biskop Hjalmar Danell i Skara, biskop Edvard Rodhe i Lund och pastor primarius Nils Widner. Dessa män skulle alltså vara i färd med att svika den evangeliska kristendomens principer och ha för avsikt att smugla in en helt annorlunda beskaffad kristendomssyn i vår handbok. Man frågar sig ovillkorligen: finns det någon saklig grund för en så grav och så uppseendeväckande anklagelse? Med en viss förvåning finner man då, att den enda motivering, som kunnat åvägbringas, är den omständigheten, att handboksförslaget velat medgeva möjligheten av att under vissa förhållanden nattvardsgång skulle kunna hållas med skriftermål utan skriftetal. Man må ha vilka meningar som helst om denna föreslagna åtgärd — men jag frågar: är det rimligt och ansvarsfullt att på denna grund rikta en så våldsam anklagelse mot några av vår kyrkas främste män? Det hela blir nästan groteskt, när man erinrar sig, att skriftetalet är av jämförelsevis sent datum, att det hållits nattvard i vår svenska evangeliska kyrka under tvåhundra år utan skriftetal samt att dylik ordning alltjämt ofta förekommer inom andra evangeliska kyrkor såsom t. ex. i vår norska systerkyrka. Det må väl

sägas, att anklagelsen icke står i någon rimlig proportion till den grund, på vilken den skall vila. Man må gärna för mig kämpa för att det icke skall få hållas nattvardsgång utan föregående skriftetal — men man må icke, såsom här skett, kämpa med grundlösa insinuationer och förgiftade vapen.

Insinuant är också tillvitelsen, att förslaget skulle komma att medföra »ett utbyte av människans tillägnande av syndernas förlåtelse i bättring och tro mot hennes njutande av sakramentet såsom kanal för Guds nåd». Man vill uppenbarligen säga, att förslaget skulle giva stöd åt en oevangelisk nådesuppfattning. Anklagelsen svävar så fullständigt i luften, som någon anklagelse kan göra. Det finns icke ett ord, icke en stavelse i förslaget, som pekar i denna riktning. Men väl kan det ifrågasättas, om icke aktstycket från Torna och Bara självt visar tendenser till att hävda ett »njutande» av sakramentet av tämligen dubiös art. Jag fäster uppmärksamheten på följande uttalande: »Den i förslaget mellan prefationen och instiftelseorden inskjutna offertoriebönen bryter sönder det höga sammanhanget i nattvardsmässan på dess ömtåligaste punkt och riktar uppmärksamheten på nattvardsgästernas offer av sina »kroppar och själar» i stället för på Kristi ena och fullkomliga offer». Man vill alltså i detta sammanhang icke veta av den urkristna nattvardstanken på att även våra liv äro till för att brytas och utgivas i kärlekens tjänst. Man tolererar icke, att här tanken på kravet får träda fram samtidigt med tanken på den stora gåvan. Detta betyder i själva verket, att tanken på »njutandet» av sakramentet får göra sig gällande på ett skevt och ensidigt sätt.

Vid det senast hållna stiftsmötet i Lund framfördes i ett föredrag de synpunkter, som gå igen i Torna- och Barakretsens aktstycke. I diskussionen förklarade en äldre prost, att han icke från sin lutherska ståndpunkt kunde förstå talet om en rivalitet mellan det förkunnade ordet och Herrens nattvard. Prosten hade alldeles rätt. För Luther själv kunde det så mycket mindre vara fråga om någon rivalitet, som han ju gärna betraktade även nattvarden från förkunnelsens synpunkt: nattvarden hörde till de evangeliets vittnen, som åstadkommit, att evangeliet, trots allt, levat även »under påvedömet». Tankegången i aktstycket från Torna och Bara är i själva verket icke lutherskt utan reformert orienterad.

Låtom oss föra diskussionen om de viktiga handboksfrågorna från rent sak-

liga synpunkter! Det gäller församlingarnas uppbyggelse. Må denna synpunkt få bli den förhärskandel! Jag kan icke låta bli att stämpla stridssättet i de satser jag påtalat såsom ovärdigt. Men jag har

alltför hög tanke om det svenska prästerskapet för att tro, att de skulle kunna låta sig lockas i fällor med så pass giftiga lockbeten.

Meddelanden.

Detta nummer utsändes till alla deltagare i det sjätte allmänna svenska kyrkosångsmötet i Linköping såsom mötesredogörelse. Det åtföljes av musikbilaga, innehållande tvenne kompositioner av östgötakomponisterna musikdirektör H. Cederwall, Norrköping, och kantor D. Olson, Ekeby. Dessa kompositioner utfördes under kyrkosångsmötet.

Prenumeration för år 1928. Med detta dubbelnummer följer även prenumerationsblankett för år 1928. Redaktionen vädjar vördsamt till alla tidskriftens läsare att värva nya prenumeranter.

På grund av bristande utrymme måste åtskilligt för detta nummer avsett material stå öfver till det kommande. Bland dessa artiklar nämnas: Domprost Lizell: U. L. Ullman och det svenska gudstjänstlivet, G. Rosendal: Om predikans förnyelse, P. Stenberg: Norges organistförenings 7:e landsmöte samt av föredrag vid kyrkosångsmötet: biskop Eklunds: Till högmässa, två av geheimrat Smend: Heinrich Schütz och Evangelisk tysk kyrkomusik i nutiden, samt inledningsföredrag och diskussion om prästernas och kyrkomusikernas liturgiska och kyrkomusikaliska utbildning.

Tidskrift för Kyrkomusik och svenskt Gudstjänstliv.

anmäler härmed sin tredje årgång.

Under det kommande året skall tidskriften utkomma liksom hittills med ett sextonsidigt nummer i månaden, eller vid påfallande behov som dubbelnummer. Dess strävan skall alltfört vara att till församlingens tjänst söka föra fram olika till gudstjänstlivet hörande spörsmål.

Redaktionen påräknar för det kommande året medverkan av de bästa författare på det liturgiska området. Det skall vara red. angeläget att söka utvidga de förbindelser med särskilt de nordiska grannländerna, som påbegynts under detta år.

Vid denna, den andra årgångens utgång bringar red. sitt vördsamma tack till alla dem, som understött den i dess strävanden. Den vågar samtidigt att rikta en varm och inträngande vädjan till alla sina gamla prenumeranter och till alla läsare av detta nummer att medverka till att tidskriften under de kommande åren må finna en vidsträcktare spridning.

Redaktionen.

Tidskrift för kyrkomusik och svenskt gudstjänstliv kostar för år 1928 kr. 4: 50, och erhålles genom prenumeration å posten, genom bokhandeln eller genom rekvisition direkt från Gleerups förlag, Lund.